

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ
«ХАЛЫҚ» ЖҚ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»
ЧФ «Халық»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
«Halyk» Private Foundation

PUBLISHED SINCE 1944

4 (404)

JULY-AUGUST 2023

ALMATY, NAS RK

В 2016 году для развития и улучшения качества жизни казахстанцев был создан частный Благотворительный фонд «Халык». За годы своей деятельности на реализацию благотворительных проектов в областях образования и науки, социальной защиты, культуры, здравоохранения и спорта, Фонд выделил более 45 миллиардов тенге.

Особое внимание Благотворительный фонд «Халык» уделяет образовательным программам, считая это направление одним из ключевых в своей деятельности. Оказывая поддержку отечественному образованию, Фонд вносит свой посильный вклад в развитие качественного образования в Казахстане. Тем самым способствуя росту числа людей, способных менять жизнь в стране к лучшему – профессионалов в различных сферах, потенциальных лидеров и «великих умов». Одной из значимых инициатив фонда «Халык» в образовательной сфере стал проект *Ozgeris powered by Halyk Fund* – первый в стране бизнес-инкубатор для учащихся 9-11 классов, который помогает развивать необходимые в современном мире предпринимательские навыки. Так, на содействие малому бизнесу школьников было выделено более 200 грантов. Для поддержки талантливых и мотивированных детей Фонд неоднократно выделял гранты на обучение в Международной школе «Мирас» и в *Astana IT University*, а также помог казахстанским школьникам принять участие в престижном конкурсе «*USTEM Robotics*» в США. Авторские работы в рамках проекта «Тәлімгер», которому Фонд оказал поддержку, легли в основу учебной программы, учебников и учебно-методических книг по предмету «Основы предпринимательства и бизнеса», преподаваемого в 10-11 классах казахстанских школ и колледжей.

Помимо помощи школьникам, учащимся колледжей и студентам Фонд считает важным внести свой вклад в повышение квалификации педагогов, совершенствование их знаний и навыков, поскольку именно они являются проводниками знаний будущих поколений казахстанцев. При поддержке Фонда «Халык» в южной столице был организован ежегодный городской конкурс педагогов «*Almaty Digital Ustaz*».

Важной инициативой стал реализуемый проект по обучению основам финансовой грамотности преподавателей из восьми областей Казахстана, что должно оказать существенное влияние на воспитание финансовой грамотности и предпринимательского мышления у нового поколения граждан страны.

Необходимую помощь Фонд «Халык» оказывает и тем, кто особенно остро в ней нуждается. В рамках социальной защиты населения активно проводится работа по поддержке детей, оставшихся без родителей, детей и взрослых из социально уязвимых слоев населения, людей с ограниченными

возможностями, а также обеспечению нуждающихся социальным жильем, строительству социально важных объектов, таких как детские сады, детские площадки и физкультурно-оздоровительные комплексы.

В копилку добрых дел Фонда «Халык» можно добавить оказание помощи детскому спорту, куда относится поддержка в развитии детского футбола и карате в нашей стране. Жизненно важную помощь Благотворительный фонд «Халык» оказал нашим соотечественникам во время недавней пандемии COVID-19. Тогда, в разгар тяжелой борьбы с коронавирусной инфекцией Фонд выделил свыше 11 миллиардов тенге на приобретение необходимого медицинского оборудования и дорогостоящих медицинских препаратов, автомобилей скорой медицинской помощи и средств защиты, адресную материальную помощь социально уязвимым слоям населения и денежные выплаты медицинским работникам.

В 2023 году наряду с другими проектами, нацеленными на повышение благосостояния казахстанских граждан Фонд решил уделить особое внимание науке, поскольку она является частью общественной культуры, а уровень ее развития определяет уровень развития государства.

Поддержка Фондом выпуска журналов Национальной Академии наук Республики Казахстан, которые входят в международные фонды Scopus и Wos и в которых публикуются статьи отечественных ученых, докторантов и магистрантов, а также научных сотрудников высших учебных заведений и научно-исследовательских институтов нашей страны является не менее значимым вкладом Фонда в развитие казахстанского общества.

С уважением, Благотворительный Фонд «Халык»!

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н=2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н=2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2023

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансеит Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2023

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 4**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 6**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2023

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ISSN 1991–3494

Volume 4. Number 404 (2023), 531-545

<https://doi.org/10.32014/2023.2518-1467.567>

УДК 331.56

© **A. Orazgaliyeva***, **G. Sagindykova**, **G. Zhanibekova**, **R. Malayeva**,
ZH. Kinasheva, 2023

E-mail: arailymk78@mail.ru

WAYS TO SOLVE THE PROBLEM OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN KAZAKHSTAN

Orazgaliyeva Arailym—Ph.D, Associate Professor of the Department of Economics and Finance, Semey, Kazakhstan

E-mail: arailymk78@mail.ru. ORCID: 0000-0002-4601-3865;

Sagindykova Gulnara Muratovna — Candidate of Economic Sciences, Department “Accounting and Audit”, Institution “Esil University”, Astana, Kazakhstan.

E-mail: gsmaktobel@mail.ru. ORCID: 0000-0003-0819-237X;

Zhanibekova Gaukhar Kaldanovna — Ph.D., associate Professor, Art Management Department, Kurmangazy Kazakh National Conservatory

E-mail: gaukhar-k@mail.ru. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7291-4851>;

Malayeva Raushan Amanbekovna — Candidate of Economic Sciences, Kazakh National Conservatory, Almaty, Kazakhstan

E-mail: Rauka.ru@mail.ru. ORCID ID: 0000-0002-1162-9942;

Kinasheva Zhadyra Bolatovna — Candidate of Economic Sciences, Kazakh National Conservatory, Almaty, Kazakhstan

E-mail: Zhadyra_k_78@mail.ru. ORCID ID: 0000-0003-4599-5075.

Abstract. In the conditions of a market economy, youth employment is one of the most important tasks of state policy in labor market management. Like other social groups, young people face difficulties in choosing a profession and a job specialization with which they begin their work activities. Due to the lack of decent job opportunities for young people, informal employment, such as freelance work, is forming on the labor market in Kazakhstan, which at best becomes a category of self-employed population. The aim of this article is to study unemployment in the Republic of Kazakhstan, including youth unemployment, and determine possible ways to solve it. Scientific methods of analysis, comparison, generalization, survey, and statistical research were used in writing the article. An online survey was conducted among 500 young people in Kazakhstan aged 15 to 28. Based on the survey results, an analysis of the youth labor market was conducted. The article provides a characterization of youth unemployment by regions of Kazakhstan. Statistical data from the National Statistical Bureau of the Republic of Kazakhstan regarding youth unemployment trends are presented. The main factors leading to youth unemployment are identified.

The peculiarities of unemployment development among young people are examined. The authors have identified a number of consequences of youth unemployment in the socio-economic market system. The main causes and consequences of low competitiveness of young specialists in the labor market are discussed. Possible ways to reduce the level of youth unemployment in Kazakhstan are considered. Concrete recommendations are given for solving the problems of youth unemployment in the labor market segment at the regional level, including the creation of a system for regulating youth employment and professional orientation.

Keywords labor market, unemployment, youth, employment, employer, unemployment rate, youth unemployment, youth entrepreneurship

© А. Оразғалиева*, Г. Сағындықова, Г. Жанибекова, Р. Малаева,
Ж. Кинашева, 2023

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІНІҢ ШЕШІЛУ ЖОЛДАРЫ

Оразғалиева Арайлым Канатовна – PhD, қауымдастырылған профессор, «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Семей қ. Қазақстан
E-mail: arailymk78@mail.ru. ORCID: 0000-0002-4601-3865;

Сағындықова Гүлнар Мұратқызы – «Esil University» Мекемесінің «Есеп және аудит» кафедрасының экономика ғылымдарының кандидаты, Астана, Қазақстан.
E-mail: gsmaktobe1@mail.ru. ORCID: 0000-0003-0819-237X;

Жанибекова Гаухар Қалданқызы — PhD., Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының арт-менеджмент кафедрасының доценті, Алматы, Қазақстан
E-mail: gaukhar-k@mail.ru. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7291-4851>;

Малаева Раушан Аманбековна — PhD., Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының арт-менеджмент кафедрасының доценті, Алматы, Қазақстан
E-mail: Rauka.ru@mail.ru. ORCID ID: 0000-0002-1162-9942;

Кинашева Жадыра Болатовна — Экономика ғылымдарының кандидаты, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы, Алматы, Қазақстан
E-mail: Zhadyra_k_78@mail.ru. ORCID ID: 0000-0003-4599-5075.

Аннотация. Нарықтық экономика жағдайында жастарды жұмыспен қамту еңбек нарығын басқарудағы мемлекеттік саясаттың маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Жастар, басқа әлеуметтік топ сияқты, еңбек жолын бастайтын мамандық пен жұмыс мамандығын таңдауда қиындықтарға тап болады. Қазақстанның еңбек нарығында еңбекақы төлеу және ұйымдастыру жағдайлары лайықты жұмыс орындарының болмауына байланысты жастар үшін бейресми жұмыспен қамту, фрилансерлік жұмыс қалыптасады, ол ең жақсы жағдайда өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық санатына айналады. Мақаланың мақсаты Қазақстан Республикасында жұмыссыздық, оның ішінде жастар жұмыссыздығын зерттеу және оны шешудің мүмкін жолдарын анықтау болып табылады. Мақаланы жазу барысында ғылыми зерттеудің талдау, салыстыру, жалпылау, сұрау, статистикалық әдістері қолданылды. Қазақстанның 15-28 жас аралығындағы 500 жастар арасында онлайн сұрау

жүргізілді. Сұрау қорытындысы бойынша жастардың еңбек нарығына талдау жүргізілді. Қазақстанның аймақтары бойынша жастар жұмыссыздығына сипаттама берілген. Жастар жұмыссыздығының үрдістеріне қатысты ҚР Ұлттық статистика бюросының статистикалық деректері келтірілген. Жастар жұмыссыздығының пайда болуына әкелетін негізгі факторлар анықталды. Жастар арасында жұмыссыздықты дамыту ерекшеліктері қарастырылды. Авторлар әлеуметтік және экономикалық нарықтық жүйеде жастар жұмыссыздығының бірқатар салдарын анықтады. Жас мамандардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігінің төмендігінің негізгі себептері мен салдарлары ашылды. Қазақстандағы жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейін төмендетудің ықтимал жолдары қарастырылды. Өңірлер деңгейіндегі еңбек нарығының жастар сегментіндегі жұмыссыздық мәселелерін шешу, жастардың жұмысқа орналасуын және кәсіптік бағдарлануын реттейтін жүйені құру бойынша нақты ұсыныстар берілді.

Түйін сөздер: еңбек нарығы, жұмыссыздық, жастар, жұмыспен қамту, жұмыс беруші, жұмыссыздық деңгейі, жастар жұмыссыздығы, жастар кәсіпкерлігі, жастар саясаты, жастарды қолдау

© А. Оразғалиева*, Г. Сагиндыкова, Г. Жанибекова, Р. Малаева,
Ж. Кинашева, 2023

ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ БЕЗРАБОТИЦЫ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ В КАЗАХСТАНЕ

Оразғалиева Арайлым Канатовна – PhD, ассоциированный профессор, НАО «Университет имени Шакарима города Семей», г. Семей, Казахстан

E-mail: arailymk78@mail.ru. ORCID: 0000-0002-4601-3865;

Сагиндыкова Гульнара Муратовна – кандидат экономических наук кафедры «Учет и аудит», Учреждение «Esil University», г.Астана, Казахстан.

E-mail: gsmaktobel@mail.ru. ORCID: 0000-0003-0819-237X;

Жанибекова Гаухар Калдановна — PhD., доцент кафедры арт-менеджмента Казахской национальной консерватории имени Курмангазы, Алматы, Қазақстан

E-mail: gaukhar-k@mail.ru. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7291-4851>;

Малаева Раушан Аманбековна — Кандидат экономических наук, Казахская национальная Консерватория имени Курмангазы, Алматы, Казахстан

E-mail: Rauka.ru@mail.ru. ORCID ID: 0000-0002-1162-9942;

Кинашева Жадыра Болатовна — Кандидат экономических наук, Казахская национальная Консерватория имени Курмангазы, Алматы, Казахстан

E-mail: Zhadyra_k_78@mail.ru. ORCID ID: 0000-0003-4599-5075.

Аннотация. В условиях рыночной экономики занятость молодежи является одной из важнейших задач государственной политики в управлении рынком труда. Молодые люди, как и другие социальные группы, сталкиваются с трудностями в выборе профессии и рабочей специальности, с которой они начинают свою трудовую деятельность. Условия оплаты труда и организации на рынке труда Казахстана в связи с отсутствием достойных рабочих мест

для молодежи формируется неформальная занятость, работа на фрилансе, которая в лучшем случае становится категорией самозанятого населения. Целью статьи является изучение безработицы в Республике Казахстан, в том числе молодежной безработицы, и определение возможных путей ее решения. При написании статьи использовались научные методы анализа, сравнения, обобщения, опроса, статистического исследования. Проведен онлайн-опрос среди 500 молодых людей Казахстана в возрасте от 15 до 28 лет. По итогам опроса был проведен анализ молодежного рынка труда. Дана характеристика молодежной безработицы по регионам Казахстана. Приведены статистические данные Национального бюро статистики РК, касающиеся тенденций молодежной безработицы. Выявлены основные факторы, приводящие к возникновению молодежной безработицы. Рассмотрены особенности развития безработицы среди молодежи. Авторы выявили ряд последствий молодежной безработицы в социально-экономической рыночной системе. Раскрыты основные причины и последствия низкой конкурентоспособности молодых специалистов на рынке труда. Рассмотрены возможные пути снижения уровня безработицы среди молодежи в Казахстане. Даны конкретные рекомендации по решению проблем безработицы в молодежном сегменте рынка труда на уровне регионов, созданию системы регулирования трудоустройства и профессиональной ориентации молодежи.

Ключевые слова рынок труда, безработица, молодежь, занятость, работодатель, уровень безработицы, молодежная безработица, молодежное предпринимательство

Кіріспе

Кез-келген экономиканың көрсеткіштері елдегі жұмыспен қамту және жұмыссыздық деңгейіне байланысты дәл өлшенуі мүмкін. Жұмыссыздық-бұл кейбір зерттеушілер бұрын көптеген экономикалардың жағдайын бағалау үшін қолданған макроэкономикалық фактор. Жұмыссыздық деңгейі жоғары елдер жұмыссыздық деңгейі төмен елдермен салыстырғанда ең нашар экономикалық көрсеткіштерді көрсетеді деп саналады. Дамушы елдердің көпшілігінде жастардың көп бөлігі тұрады.

Дамыған елдерде жаңа жұмыс орындарын құру деңгейі осы елдер халқының өсуі сияқты жылдам емес. Жастар ұлт пен экономика үшін пайдалы жұмысшылардың жоғары пайызын болжайды. Бұл топ әртүрлі жұмыс орындарында қажет тапсырмаларды орындау үшін ең көп энергияға ие.

Жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі экономика үшін маңызды саяси, әлеуметтік және экономикалық проблема болып табылады. Көптеген лауазымдарда салыстырмалы түрде аз жұмыс тәжірибесіне байланысты жастарға жұмыс табу қиынға соғады. Бүкіл әлемде жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі басқа жас топтарындағы жұмыссыздық деңгейінен асып түседі.

Зерттеудің мақсаты-Қазақстан Республикасында жұмыссыздық, оның

ішінде жастар жұмыссыздығын зерттеу және оны оңтайлы шешудің мүмкін жолдарын анықтау, оның ішінде нарық талаптарына сәйкес олардың басқа елдерде шешілу мәселелерінің мүмкіндіктерін зерттеу болып табылады.

Бұл мақалада жастар арасындағы жұмыссыздық маңызды әлеуметтік проблема ретінде қарастырылады. Сонымен қатар, ол ұйымдастырушылық шарттарды қолдана отырып, сол мәселені шешуді ұсынады.

Әлемдік тәжірибеде жұмыссыздық мәселелері зерттеушілердің зор қызығушылығын тудыратын, өзектілігі жойылмайтын проблемалардың бірі болып табылады. Жұмыссыздық мәселесін зерттеуге арналған ғылыми жұмыстарға шолу жасаудың нәтижесінде бұл мәселенің дамыған да, дамушы да мемлекеттерде де өзекті екенін байқауға болады. Айталық, Еуроодақ елдеріндегі жастардың жұмыссыздығына қатысты мәселелерді зерттеуге арналған Mona Mourshed, Jigar Patel, Katrin Suder ғылыми еңбегінде еуропалық мемлекеттерде кеңінен етек алған жастардың жұмыссыздығының себептерін талдайды. Аталған проблеманы шешуді ғылыми жұмыс авторлары білім беру жүйесінен бастауды ұсынады. Жұмыссыздықтың себебі жұмыстың жоқтығында ма, жастардағы жұмыс істеуге қажетті дағдылардың жоқтығында ма, әлде жастар мен жұмыс берушілердің арасындағы үйлестіру жүйесінің дұрыс жұмыс істемеуінен бе деген сұрақтарға жауап алу мақсатында 8 еуропалық мемлекеттердегі жұмыссыз жастардың, жұмыс берушілердің және жұмыспен қамту орталықтарының қатысуымен сауалнама жүргізілген. Жүргізілген талдаудың нәтижесінде авторлар еуропалық жастардың жұмыссыздық деңгейін реттеудің жолдарын, атап айтқанда жастарды ақпараттандыру базасын жетілдіру, жастардың мобильділігін қолдау, олардың тәжірибелік дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік жасайтын механизмдерді дамыту сияқты іс-шараларды ұсынған (Mourshed, 2014). Eichhorst Werner, Rinne Ulf Еуропадағы жастарды жұмыспен қамту жүйесінің заңнамалық базасын жетілдіру мәселелеріне тоқталатын болса, Clemens Noelke жұмыссыздық деңгейі мен оған әсер ететін көрсеткіштердің көмегімен жасалған FE және DD үлгілерін қолдану арқылы жұмыссыздық үрдістеріне талдау жүргізген (Werner, 2016; Noelke, 2017).

Seife Ayele, Samir Khan, James Sumberg зерттеушілердің Африка мемлекеттеріндегі еңбек ахуалының, соның ішінде Эфиопия мемлекетіндегі жастардың жұмыссыздығына байланысты мемлекеттің саясатына баға беру төңірегінде жүргізген еңбегі ерекше назар аударады. Мақалада авторлар Эфиопия мемлекетінде 2004-2015 жылдары орын алған едәуір экономикалық өсім (10,9%) мен 2015 жылдан бастап жүзеге асырылып жатқан саяси реформалар жастардың еңбек нарығының жағдайына және жастардың әлеуметтік позициясының өзгеруіне қалай әсер етіп жатқаны туралы аналитикалық талдаулар жүргізеді (Ayele, 2017).

Зерттеліп отырған тақырыптың еліміздегі зерделену деңгейіне келетін болсақ, Қазақстандағы еңбек нарығының бүгінгі күнгі жағдайын талдауға және баға беруге, жұмыссыздық проблемаларын және оларды реттеудің

оңтайлы механизмдерін зерттеуге бағытталған ғылыми жұмыстар ретінде Кулекеев Ж.А. (Кулекеев, 2016), Жусупова А. (Жусупова, 2020), Жолдасқызы З. (Жолдасқызы, 2009), Доскеева Г.Ж., Байталасова К.А. сияқты авторлардың еңбектерін атауға болады.

Нәтижелер және оларды талқылау

Қазақстандағы жастардың жұмыспен қамтылуы мен жұмыссыздығының ауқымы мемлекеттік билік пен бизнес органдарының, сондай-ақ жалпы қоғамның белсенді назарын аударады. Қазақстандық жастар экономикалық белсенді халықтың төрттен бір бөлігін құрайды, бұл ретте еңбек нарығында ең аз бәсекеге қабілетті болып табылады.

Жастар жұмыссыздығы - жас ұрпақтың әлеуметтік мәртебесінің маңызды көрсеткіші болып табылатын маргиналды жұмыссыздық түрі. Сонымен қатар, бұл ел дамуының белгілі бір кезеңінде жастардың еңбек нарығына бейімделу деңгейінің көрсеткіші. Жастардың тәжірибесі аз екенін ескере отырып, жас ұрпақтың еңбек нарығындағы интегративті процесі экономиканың құлдырау кезеңінде айтарлықтай нашарлайды. Жастар жұмыссыздығының негізгі салдары уақытша емес, тұрақты сипатқа ие болады және жеке адамдардың өмірінде де, мемлекеттің ұлттық даму траекториясында да із қалдырады: жас кезінде жұмысқа орналасу кезінде елеулі қиындықтарға тап болған кезде, кейбір адамдар болашақта осы жағымсыз тәжірибеден зардап шегеді және нашар бейімделеді, олардың еңбек нарығындағы «өміршендігі» төмендейді. Елдің еңбекке қабілетті халқының 35% құрайтын жастар халықтың қалған топтарымен салыстырғанда неғұрлым жігерлі, неғұрлым оқытылатын және өз қабілеттеріне сенімді.

Қазақстандағы жұмыс күшінің 15 жастан жоғарғы қарай динамикасы 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1. Жұмыс күшінің динамикасы.

	2020 3т.	2021 3т.	2022 3т.	2023 1т.
Жұмыс күшінің көрсеткіші	9167,9	9263,6	9272,7	1387,31

1-кестеге сәйкес қалыпты даму үстінде. Әр түрлі ғалымдар жастар арасындағы жұмыссыздықтың әртүрлі себептерін зерттеді. Бұл себептерді әртүрлі санаттарға бөлуге болады, соның ішінде жергілікті экономикамен, жеке ерекшеліктермен, соның ішінде кәсіби дайындықпен және әлеуметтік факторлармен байланысты. Жастардың жұмыспен қамту саласындағы проблемалары жұмыс орнындағы біліктілігі төмен әмбебап мәселелерді қамтиды.

Егде жастағы топтардан айырмашылығы, жастардың қандай да бір жұмыс түріндегі тәжірибесі аз, өйткені олардың көпшілігі жаңа ғана бітірген. Нарендранатан мен Элиастың айтуынша, жастар да жұмыссыз, өйткені олардың көпшілігінде осы дағдыларды игеру үшін тиісті дағдылар мен ақпарат жоқ. Көптеген жұмыссыз жастарда олар орындауы керек жұмысты орындау үшін тиісті құжаттар жоқ.

Соңғы бірнеше онжылдықта жастардың жұмыспен қамтылуы тоқырауға ұшырады, бұл көрсеткіштер ересектерге қарағанда нашар болды. Әр түрлі факторлар жастар арасында жұмыссыздықтың жоғары деңгейіне әкелді, олардың ішіндегі ең көп зерттелгені-жұмыссыз жастарға қол жетімді дағдылар. Көптеген елдерде әлеуетті жұмысшылар жұмысқа орналасу мүмкіндігі жоғары болу үшін арнайы байланыстарға, көкжиектерге және ақпаратқа ие болуы керек (Noelke, 2017).

Ересек әріптестерінен айырмашылығы, жас қызметкерлер басқа жұмыс істейтін адамдармен тығыз байланыста болмайды. Бұл алшақтықтың нәтижесі-осы жас тобындағы Жұмыспен қамтудың төмен деңгейі. Жұмыспен қамту үшін пайдаланылған дәстүрлі желілер қазіргі жастарға қатысы жоқ. Сайып келгенде, олар өздерінің аға әріптестеріне қарағанда аз жұмыс істейді.

Басқа себептерге жастардың дағдылары мен дайындықтары жатады. Нарендранатан мен Элиастың айтуы бойынша, жастар көбінесе оқуға түсетін жұмыстың теориялық аспектілері бойынша оқытылады. Осылайша, бұл адамдар өздері оқыған кәсіптер туралы жалпы теориялық білімге ие, дегенмен мұндай білім оларды нақты жұмыс тәжірибесіне дайындау үшін жеткіліксіз.

Нарендранатан мен Элиас мектеп бағдарламаларын осы жастарды нашар дайындады деп айыптап, оқу курстарының көпшілігі іскерлік әлемнің қажеттіліктеріне сәйкес келмейді деп мәлімдеді. Жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі жоғары елдердің көпшілігінде білім беру жүйесін жастар арасында кәсіби дағдылардың жоғары қолжетімсіздігінің тікелей себебі ретінде сипаттауға болады.

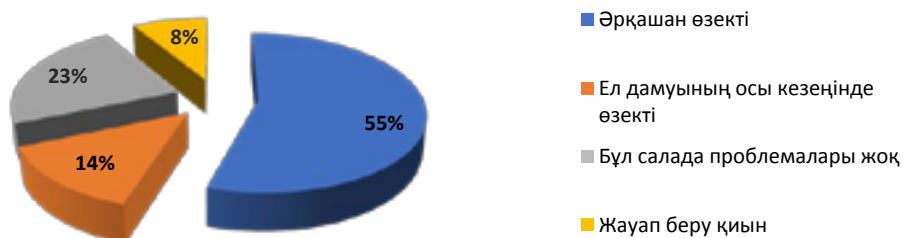
Дүниежүзіндегі оқу орындарының көпшілігі өз мекемелерінен студенттер мен дайындалған мамандарды бітіруді арттыруға бағытталған. Бұл бақылау осы оқу орындарының студенттері мен түлектерінің негізгі бөлігі еңбек нарығына біліктілігі төмен екенін білдіреді. Еңбек нарығы да жылдам қарқынмен өзгеруде.

Оқу орындары еңбек нарығындағы осындай жылдам өзгерістерге төтеп бере алмайтындықтарын көрсетті (Лассел, Лоуренс және Серж Свиццера, 2002). 21 ғасырда жұмыс ортасында жақсы шешілетін бірнеше мәселелер бар. Тәжірибе осы жұмыс орнында ұзақ уақыт жұмыс істегенде жақсы болады. Жастар мұндай сән-салтанатқа қол жеткізе алмайды. Демек, олар көбінесе жұмыссыз қалады.

Жастардың этикасы мен әлеуметтік дағдылары жұмыс берушілердің басты мәселесі болып табылады. Олар үлкен әріптестерімен салыстырғанда жағымсыз этикалық қасиеттерге ие деп саналады. Жастар егде жастағы әріптестерімен салыстырғанда қызметкерлер үшін жоғары тәуекелге ұшырайды.

Аталған мәселелерді нақтылау үшін социологиялық сауалнаманы Қазақстанның ЖОО –да оқитын жастар арасында жүргіздік. Өскелең ұрпақтың еңбек әлеуетін қалыптастырып, тиімді пайдалану және Қазақстан Республикасының барлық дерлік аумағында ғылыми-техникалық, әлеуметтік-экономикалық және өндірістік даму жобаларының іске асырылуы жүзеге

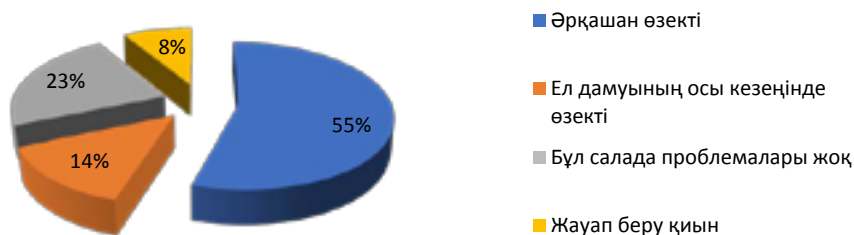
асырылып жатқан саяси және әлеуметтік-экономикалық қайта құрулар жағдайында ерекше өзекті болып табылады. Қазіргі Қазақстандағы еңбек ресурстарын толықтырудың негізгі базасы жастар екені сөзсіз. Жастар еңбегін әлеуметтендіру және бейімдеу туралы мәселелерін шешу, өскелең ұрпақтың жеке және кәсіби мүмкіндіктерін дамыту және іске асыру Қазақстандағы мемлекеттік саясаттың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. 1-суретте жастар арасында өткізілген социологиялық сауалнамаға сәйкес 100 респонденттің 57%-ы Қазақстанда жоғарғы оқу орнынан кейін түлектерді жұмысқа орналастыру мәселесі өзекті деп санайды.

**Ескерту: Сауалнама мәліметтері негізінде авторлармен құрастырылған*

Сурет 1. Қазақстанда жоғарғы оқу орнынан кейін түлектерді жұмысқа орналастыру мәселесі сұрағына респонденттер жауабы (100 респондент), пайызбен

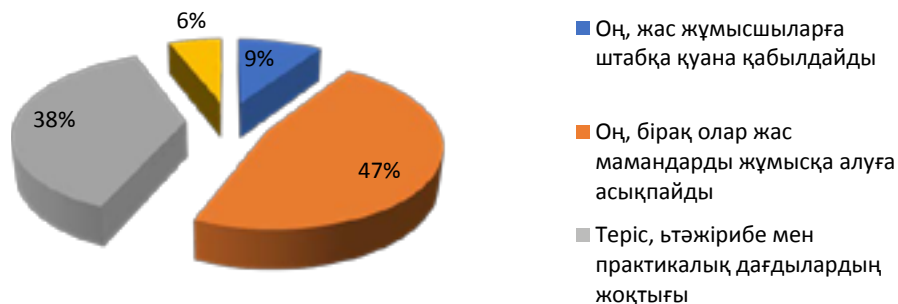
Төмендегі 2-суретте сәйкес 100 респонденттің 71%-ы Қазақстандағы жастардың жұмыссыздық деңгейін төмендету үшін мемлекет тарапынан қосымша шаралар қажет деп ойлайды.

**Ескерту: Сауалнама мәліметтері негізінде авторлармен құрастырылған*

Сурет 2. Қазақстанда жастардың жұмыссыздық деңгейін төмендету үшін мемлекет тарапынан қосымша шаралар қажет пе, сұрағына респонденттер жауабы (100 респондент), пайызбен

Сурет 3-те 100 респонденттің ойынша Қазақстанда бойынша жұмысшылар көбінесе жас мамандарды жұмысқа алуға асықпайды (47%) немесе тіпті жұмысқа алығысы келмейді (38%).

*Ескерту: Сауалнама мәліметтері негізінде авторлармен құрастырылған

Сурет 3. Қазақстандағы жұмыс берушілер жас мамандарға қалай қарайды, сұрағына респонденттердің ойлары (100 респондент), пайызбен

Жастар арасында өткізілген социологиялық сауалнаманың қалған нәтижелері қосымша 3-те көрсетілген.

Қазіргі кезеңде Қазақстанның жұмыспен қамту саясаты жұмыссыз жастардың құқықтарын қамтамасыз ету үшін шешуді қажет ететін көптеген мәселелерді айқындайды. Бүгінгі таңда еңбек нарығындағы мемлекеттік саясаттың негізгі міндеті - жұмыссыздықтың әлеуметтік-экономикалық шығындарын барынша азайту, жұмыс күшінің ұтқырлығын және бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып табылады. Жұмыссыздықтың кейбір себептерінің қатарына еңбек нарығының сұранысы мен мамандарды даярлау жөніндегі ұсыныстардың сәйкес келмеуі, жұмыс берушілердің оқуын аяқтаған еңбек өтілі жоқ түлектерді жұмысқа қабылдауға құлықсыздығы жатады.

Жастарды жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің мемлекеттік саясаты - бұл жастардың әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруына, олардың жеке және әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыруға ықпал ететін мемлекеттік шараларының жүйесі. Жұмыссыздықтың өсуін азайту, жұмыспен қамту саясатының негізгі бағыттарын іске асыру тиімділігін арттыру, сондай-ақ нарықтық қатынастарға бейімделу процесінде азаматтардың барлық әлеуметтік-демографиялық топтарын әлеуметтік қорғауды қамтамасыз ету мемлекеттің халықты республикалық және өңірлік деңгейде жұмыспен қамтуды реттеудің нысандарын, әдістері мен практикасын жетілдіруі кезінде ғана мүмкін болады.

Әлеуметтік-экономикалық топ ретінде жастардың өзіндік ерекшеліктері бар, олар ішінара қарама-қайшы: бір жағынан жастар, еңбек нарығының жағдайы мен кәсіптік оқыту мүмкіндіктері туралы төмен деңгейде хабарланған; қазақстандық еңбек заңнамасының негіздерін дұрыс білмейді, жұмыс тәжірибесі аз немесе кәсіби мамандықтары болмайды; екінші жағынан жастар, ұтқырлық пен тәуелсіздікке дайын, жоғары бастама және жаңашылдықты игеруге ұмтылғыш болып келеді. Жастарға тән бұл қасиеттер оны әлеуметтік топ ретінде әлеуметтік жағынан азырақ қорғайды. Бұған жоғары білім алу, мамандық бойынша жұмысқа орналасу, баспана алу және отбасын құру мәселелерін қосуға болады.

«Қазақстан 2020: болашаққа бастар жол» мемлекеттік жастар саясатының жобасына сәйкес, 30 жасқа толмаған азаматтар «Қазақстанның ең маңызды бәсекелестік әлеуеті» болып табылды. Құқықтық және мәдени аспектілерден басқа, бұл бағдарлама жастардың әлеуметтік-экономикалық дамуы мен кәсіби өсу қажеттілігіне баса назар аударған. Құжатта осыған бағытталған бірнеше шараларды көзделген: кәсіптік білім берудің дуалды жүйесінің жобаларын іске асыру, кәсіптік лицейлер ашу, университеттердің материалдық-техникалық базасын жақсарту және түлектерді жұмысқа орналастыруды қамтамасыз ететін ірі компаниялар тарапынан жоғары оқу орындарының патронаж жүйесін әзірлеу. Бағдарламада сонымен қатар еңбек нарығы проблемалары және жастарды жұмыспен қамтуды арттыру бөлімі болған. Онда мемлекет кәсіпорындарға жас мамандарды жиі жұмысқа қабылдап, олар үшін жұмыс орындарын ашуға ынталандыру шараларын әзірлеуге ниетті екенін мәлімдеген. Сонымен қатар, жастардың білім деңгейі мен біліктілігін арттыруға, сондай-ақ әртүрлі мамандықтар аясында теңгерімді еңбек нарығын құруға үлес қосуға міндеттенген (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300000191>).

Жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі жоғары қоғамдарда бірнеше салдарға әкелді. Мұның салдары жас ұрпаққа өмір бойы әсер етеді, оларға өмір бойы әсер етеді. Ласселл мен Свиццероның (Ласселл, Лоуренс және Серж Свиццero, 2002) пікірінше, жастар арасындағы жұмыссыздық еңбек нарығындағы ауытқулар сияқты уақытша салдарға әкелуі мүмкін. Жастар тек жеке-жеке зардап шекпейді. Ұйымдар жастардың орнына егде жастағы адамдарды жалдауға дайын. Жас ұрпақ арасындағы жұмыссыздықтың салдары келесі бөлімде не талқыланатыны анық.

Бұл сонымен қатар белгілі бір аудандардың дамуының ұлттық траекторияларына теріс әсер етеді (Noelke, 2017). Кейбір зерттеушілер жұмыс орнында бастапқы интеграцияда қиындықтарға тап болған адамдар өздерінің кәсіби өмірінде өмір бойы әсер етеді деген қорытындыға келді.

Жұмыссыздықты қамтамасыз етудегі өмірлік проблемалардан басқа, жастар өздерін жұмыспен қамтамасыз ете алмауына байланысты әлеуметтік патологияларға. Бұл жастар ерте жастан жұмыссыз болғандықтан кедейліктің тікелей салдарына тап болуы мүмкін.

CIPD мәліметтері бойынша, жас жұмыссыздар психологиялық кемшіліктер, денсаулыққа әсер ету және когнитивті бұзылулар сияқты әлеуметтік ортада жиі қиындықтарға тап болады. Бұл адамдар нормадан қаншалықты ауытқығанына байланысты әлеуметтік тұрғыдан қолайлы емес әрекеттермен айналысуы ықтимал.

Әлемдегі жастар арасындағы жұмыссыздықтың тағы бір салдары сенімсіздіктің артуы. Нарендранатан мен Элиастың айтуынша, жұмыссыз жастардың қылмыстық әрекеттермен айналысу ықтималдығы жоғары. Жұмыссыздық деңгейі өте жоғары дамушы елдер әдетте қауіпті жағдайда болады. Зерттеулер көрсеткендей, жастар өздерінің егде жастағы әріптестерімен салыстырғанда қылмыстық әрекеттермен көбірек айналысады.

Жұмыссыздық мәселесі оларды отбасыларын асырау үшін ақша табу үшін қылмыстық әрекеттермен айналысуға итермелейді. Жұмыссыз жастардың көпшілігі иннингтерден аман қалады. Сонымен қатар, олардың отбасылары да оларға тәуелді. Үмітсіздік пен өз рөлін және отбасылық міндеттерін сақтауға деген ұмтылыс бұл жастарды қылмысқа итермелейді, онда олар отбасыларын асырау үшін біраз ақша таба алады.

Жастар арасындағы жұмыссыздық-бұл жұмыссыздар бар отбасыларда сақталатын қатал цикл. Лассель мен Свиццерының айтуынша, жұмыссыз жастар отбасылар құратындықтан, жұмыссыздықпен бірге жүретін әлеуметтік мәселелер отбасы мүшелерінің, әсіресе балалардың бірдей жағдайда болуына әкеледі.

Бұл мәлімдеме мүшелерінің бірі жұмыссыз болған отбасының балалары жұмысқа орналасу жасымен бірдей жасқа жеткенде де солай сезінетінін білдіреді. Отбасылардағы жұмыссыздықтың бұл циклі жұмыссыздыққа және әлеуметтік-экономикалық жағдайдың төмендігіне бейім отбасылар мен қоғамдарды құрады. Теңсіздіктің бұл түрінің болуы популяциядағы алауыздықтың болуына ықпал етеді. Бұл айырмашылық саяси және әлеуметтік күйзелістерге әкеледі.

Жастар арасында жұмыссыздықтың болуы дамушы аймақтардағы ресурстарды ысырап етудің тағы бір әсері мен салдары болып табылады. Жастар арасындағы жұмыссыздықтың жоғары деңгейінің салдары дамушы елдер мен экономикаларда өсу үшін қолда бар ресурстарды шектеу болып табылады. Ұлттық экономиканың үлесін қысқартудың нәтижесі елдердің бұл адами ресурстан айырылғанын білдіреді, бұл олардың жылдам қарқынмен өсе алмауына әкеледі.

«Қазақстан 2020: болашаққа бастар жол» бағдарламасынан бөлек әр түрлі уақыт кезеңдерінде облыста 2003-2004 және 2005-2007 жылдарға арналған жастар саясатының жобалары, 2001 жылдан бастап «Қазақстан жастары» бағдарламасы жұмыс істеді. Осы құжаттардың әрқайсысы жастардың жұмысқа орналасу жағдайын жақсартуға бағытталған болатын. Алайда, ұзақ уақытқа дейін жастар арасындағы жұмыссыздық мәселесін мақсатты түрде шешетін арнайы бағдарлама әзірленбеген болатын. Осыған байланысты 2017-2021 жылдарға арналған нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы іске асырылған.

Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы сәтті алға қойған мақсаттарға қол жеткізіп, 2021-2025 жылдарға арналған кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жобасында жалғасын тапқан болатын (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000728>). Сондай-ақ, 2023 жылдың 1 наурызынан бастап кәсіпкерлік бастамаларды іске асыру үшін жастарға берілетін жылдық 2,5 пайыз жеңілдікті шағын несие алуға құжаттарды қабылдау басталды. Шағын несие өз ісін ашу немесе кеңейту үшін, 5 жылдан аспайтын мерзімген жеке кәсіпкер ретінде тіркелген 21 жастан 35 жасқа дейінгі жастарға беріледі.

Шағын несиеге қатысудың максималды мерзімі 5 жылдан (кез келген мақсатта) 7 жылға дейінгі уақытты (мал шаруашылығы жобалары үшін) құрайды. Сонымен қатар шағын несиеге қатысудың міндетті шарты - кепілзаттың болуы. Кепілзат ретінде жылжымалы (мамандандырылған жабдық) және жылжымайтын мүлік қабылданады. Кепіл болмаған жағдайда кепіл берушіні (ата-анасы, туыстары және т.б.) тартуға болады (www.agrocredit.kz/main/our-activities/mikrokreditovanie-molodezhi). Сонымен бірге жастарды жұмыспен қамтуда «Серпін» мен «Дипломмен ауылға» мемлекеттік бағдарламалары да өз жұмыстарын жалғастыруда.

Жастар арасындағы жұмыссыздық мәселесін осы жастарды жұмыспен қамтамасыз ететін арнайы коммерциялық және коммерциялық емес ұйымдар құру арқылы шешуге болады. Бұл құжат жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейін тиімді төмендету үшін коммерциялық емес ұйым құруды ұсынады.

Жастарға жұмыс орындарын құру уақыт өте келе сыналған тәсілді қажет етеді. Бұл мақалада қалыптасып келе жатқан ұйымның көмегімен жастардың жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етудің нақты әдісі қарастырылған. Бұл ұйым коммерциялық емес ұйым болып табылады, оның негізгі мақсаты жастарды көбірек жұмыспен қамту болып табылады.

Дамушы елдерде қолданыстағы коммерциялық емес ұйымдар жастар өздеріне пайда әкелетін іс-шараларға қатысу үшін қажетті дағдылар мен құралдарға ие бола алатын кәсіпкерлік компаниялар құруы керек. Дамушы елдердің көпшілігінде жастарға несие түрінде қаржыландыру беретін қоғамдық ұйымдар бар. Жастардың көпшілігінде бизнес-идеялар бар, егер олар қаржыландырылса, өзін-өзі жұмыспен қамтуға әкелуі мүмкін. Үкіметтер бизнес-идеяларды қаржыландыруды ұсына алатын көбірек ұйымдар құруы керек.

Ласселл мен Свиццероның (Ласселл, Лоуренс және Серж Свиццero, 2002) айтуынша, несие алғысы келетін жұмыссыз жастардың көпшілігі мұны істей алмайды, өйткені олар бағалы қағаздарды ала алмайды. Қаржыдан басқа арнайы қамтамасыз ету құралдарын пайдаланатын қарыздарды беру жастардың жұмыссыз мәртебесін алуына айтарлықтай ықпал етуі мүмкін.

Бұл жобаны қадағалайтын ұйымдар-бұл жастарға қол жеткізе алатын және оларда бар идеяларды тексере алатын коммерциялық емес ұйымдар. Білімді идеялары бар жастар содан кейін өз жобаларын қаржыландыруы керек. Қаржыландыруды қажет ететін осы жобалардың дұрыстығын бағалау өтініш берушілердің фонын мұқият тексеру және жеке тұлғалар мен олардың кәсіпорындарын бақылау арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Жобаларды қаржыландыру арнайы ұйымдар арқылы жүзеге асырылатын осындай бағдарламаны пайдаланған жастардың көпшілігі тиісті елдердің экономикасына айтарлықтай үлес қосады. Мұндай бағдарламаны ол қолданылған салаларда қолдану арқылы жетістікке қол жеткізілді. Бұл аудандардың көпшілігі жастар арасындағы жұмыссыздықтың төмендеуі туралы хабарлайды, өйткені жұмыссыз жастар жаңа кәсібінен кіріс алады.

Жұмыссыз жастар үшін көбірек жұмыс орындарын құру экономиканың осы адами ресурсты пайдалануын қамтамасыз етеді.

Бұл қызметтерді жұмыссыздарға ұсынуға қатысатын ұйымдар дәстүрлі қаржы жүйелеріне сәйкес келуі керек, өйткені оның салдары экономиканың барлық аспектілерінде сезілуі мүмкін. Әлемнің дамушы елдерінің көпшілігінде жастарға несие беруді бақылай алатын ұйымдар бар. Бұл ұйымдардың трансформациясы экономиканың дамуына ықпал етуі мүмкін.

Коммерциялық емес ұйымдарды қаржы институттарына айналдыруға байланысты кейбір мәселелерге жастарға берілетін несиелерді қайтармаудың жоғары көрсеткіштері жатады. Кейбір адамдар бұл жүйенің артықшылықтарын өздері үшін пайдалана алады. Бұл қадамның нәтижелеріне сыбайлас жемқорлық, непотизм және қаражатты заңсыз иемдену жатады. Алайда, бұл мәселелерді жастар мен қаражат аударуға қатысатын ұйымдарды тиімді тексеру арқылы шешуге болады.

Талаптары шектеулі жастарға несие беру үшін үкіметтік емес ұйымдарды пайдаланудың артықшылықтары қолданылатын процедуралардың әдеттегіден тезірек орындалатынын білдіреді. Билік жұмыссыздық мәселелерін басқа әдістер мен коммерциялық институттарды қолданумен салыстырғанда тезірек шеше алады. Үкіметтік емес ұйымдары бар көптеген елдерде жастар арасында жұмыссыздық деңгейі жоғары (Ayele, 2017).

Бұл елдерде жұмыс істейтін жастардың көпшілігі ресми секторда жұмыс істейді. Бұл елдер бейресми секторда үлкен әлеуетке ие. Бұл мүмкіндікті бейресми секторда өз әлеуетін қалай пайдалану керектігі туралы идеялары бар жастарды қаржыландыруды арттыру арқылы пайдалануға болады.

Солтүстік Америка мен Еуропа сияқты ірі экономикасы бар көптеген елдерде жұмыссыз жастардың айтарлықтай саны бар. Бұл елдер жоғарыда сипатталғандай шараларды қолданудан да пайда көре алады. Бұл елдердің бюджеттері профицитке ие. Профицит жастар бастаған жобаларды қаржыландыруға бағытталуы мүмкін. Экономикалық ынталандырудың бұл әдісі осы аймақтардағы жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейін төмендетуі мүмкін.

Жоғарыда аталған шешімдермен бірге басқа да шаралар қолданылуы мүмкін. Бұл іс-шараларға жастарды заманауи бизнес ортасында нарықта сұранысқа ие ету үшін оқыту мен дағдыларды ұсынатын ұйымдар құру кіреді. Жас ұрпаққа бағытталған жобаларды қаржыландырумен бірге пайдаланған кезде, бұл шаралар тиісті жас тобы үшін Жұмыспен қамтудың жақсаруына әкеледі.

Қорытынды

Қорытындылай келе, жастар арасындағы жұмыссыздық мәселесі әлемнің көптеген елдерінде маңызды әлеуметтік проблема болып табылатынын атап өткен жөн. Бұл мақалада жастар арасындағы жұмыссыздыққа және оның қазіргі бизнес ортадағы маңыздылығына назар аударылады. Құжатта көптеген жастардың жұмыссыз қалуының негізгі себептері олар жабдықталған

дағдылардың жеткіліксіздігі және ұйымдардың тәжірибелі мамандарға қоятын талаптары болып табылады.

Жастар арасындағы жұмыссыздықтың салдары олардың ұрпақтарындағы жұмыссыздықтың қатал циклін, қылмыстың өсуін және осы ұрпақтың көңілін қалдыруды қамтиды. Сондықтан құжатта жастардың өздері әзірлеп жатқан жобаларға қатысуын субсидиялау үшін үкіметтік емес ұйымдар басқаратын арнайы қор құру ұсынылады. Бұл стратегия бейресми секторға көбірек инвестиция салуды қамтамасыз етеді.

Жұмыспен қамту орталығы, жоғары оқу орындары және жұмыс берушілер арасында жастарды жұмыспен қамту бағытында үнемі тығыз байланыс болу қажет. Жастарды жұмыспен қамтуда, жастар жұмыссыздығын азайтуда жас мамандарды кәсіптік оқыту және қайта оқыту, біліктілікті арттыру, мекемелердегі бос жұмыс орындары туралы жастарды ақпараттандыру, еңбек нарығын цифрландыруды жетілдіру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

Albanese A., Cappellari L., Leonardi M. The Effects of Youth Labor Market Reforms: Evidence from Italian Apprenticeships [Электронды ресурсы] // IZA Discussion Paper – Article 10766. – 2017. – URL: <http://ftp.iza.org/dp10766.pdf> (қарау уақыты: 25.02.2021).

Shore J., Tosun J. Assessing youth labour market services: Young people's perceptions and evaluations of service delivery in Germany // Public Policy and Administration. – No 34 (4)–2017. – P. 1–20.

Ayele S., Khan S., Sumberg J. Africa's youth employment challenge: new perspectives // IDS Bulletin. – Vol. 48. – No. 3. – 2017. – P. 33-50.

Werner E., Ulf R. Promoting youth employment in Europe: Evidence-based policy lessons [Электрон-ды ресурсы] // IZA Policy Paper. Institute of Labor Economics (IZA), Bonn. – No. 119.– 2016. – URL: <http://hdl.handle.net>

Жусупова А. Безработица в Казахстане: проблема становится острее [Электронды ресурсы]//Economist.kz [web-портал].–2020.– URL: <https://economist.kz/zhussupova/bezrabotica-v-kazakhstan-problema/>

Жолдасқызы З. Анализ причин и последствий безработицы в Казахстане [Электронды ресурсы]//Central Asian Bureau for Analytical Reporting.–2019.–14 p.–URL: <https://cabar.asia/ru/analiz-prichin-i-posledstvij-bezrabotitsy-v-kazahstane?pdf=22184>

Кулекеев Ж. А. Рынок труда и занятость в Казахстане. – Алматы, 2016.–120 б.

Лассел, Лоуренс және Серж Свиццера. «Жетілмеген бәсекелестікпен жалпы тепе-теңдік модельдеріндегі мәжбүрлі жұмыссыздық». Экономикалық шолулар журналы 16.4 (2002): 487-507. Басып шығару.

Нарендранатан, Виджи және Питер Элиас. «Өткен тарихтың жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейіне әсері: Ұлыбритания үшін эмпирикалық дәлелдер». Оксфорд экономика және статистика газеті 55.2(1993):161-185.Басып шығару. <https://ivypana.com/essays/youth-unemployment-causes/>

Noelke C. Employment Protection Legislation and the Youth Labour Market // European Sociological Review. – 2017. – No 33 (6). – P. 839. – DOI: 10.1093/esr/jcx073.Mourshed M., Patel J., Suder K. Education to employment: Getting Europe's youth into work // McKinsey & Company. – 2014 – P. 8.

Shehu E., Nilsson B. Informal employment among youth: Evidence from 20 school-to-work transition surveys // Work 4 Youth Publication Series. – No. 8. – Geneva: ILO, 2014. – 89 p.

CIPD. Жұмыс тәжірибесі бар жұмысқа орналасу: жұмыс берушілерге арналған нұсқаулық. Лондон: CIPD, 2012. Басып шығару. Cycle // Sociological Science. – 2016. – No 3. – P. 473-494.

Chesters J., Cuervo H. Adjusting to new employment landscapes: Consequences of precarious employment for young Australians // *The Economic and Labour Relations Review*. – 2019. – No 30 (1). – P. 1-19.

Forster A. G., Bol T., van de Werfhorst H. G. Vocational Education and Employment over the Life «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191 қаулысы. [Электрондық ресурсы] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300000191> (жүгіну күні 02.04.2023)

2021 - 2025 жылдарға арналған кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жобаны бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 728 қаулысы. [Электрондық ресурсы] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000728> (жүгіну күні 14.03.2023)

REFERENCES

Albanese A., Cappellari L., Leonardi M. The Effects of Youth Labor Market Reforms: Evidence from Italian Apprenticeships [electronic resource] // IZA Discussion Paper-Article 10766. - 2017. - URL: <http://ftp.iza.org/dp10766.pdf> (review time: 25.02.2021).

Ayele S., Khan S., Sumberg J. Africa's youth employment challenge: new perspectives // *IDS Bulletin*. – Vol. 48. – No. 3. – 2017. – P. 33-50.

Chesters J., Cuervo H. Adjusting to new employment landscapes: Consequences of precarious employment for young Australians // *The Economic and Labour Relations Review*. – 2019. – No 30 (1). – P. 1-19.

CIPD. Employment with work experience: a guide for employers. London: CIPD, 2012. print.

Forster A. G., Bol T., van de Werfhorst H. G. Vocational Education and Employment over the Life Cycle // *Sociological Science*. – 2016. - No. 3. - P.473-494.

Kulekeev Zh. A. Labor market and employment in Kazakhstan. – Almaty, 2016. – 120 p.

Lassel, Lawrence and Serge Svizzero. «Forced unemployment in general equilibrium models with imperfect competition». *Journal of economic reviews* 16.4 (2002): 487-507.print.

Mourshed M., Patel J., Suder K. Education to employment: Getting Europe's youth into work // *McKinsey & Company*. – 2014-P. 8.

Narendranathan, Viji and Peter Elias. «The impact of past history on youth unemployment rates: empirical evidence for the UK». *Oxford newspaper for Economics and statistics* 55.2 (1993): 161-185. print.

Noelke C. Employment Protection Legislation and the Youth Labour Market // *European Sociological Review*. – 2017. – No 33 (6). – P. 839. – DOI: 10.1093/esr/jcx073.

Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated February 27, 2013 No. 191 on the concept of the state youth policy of the Republic of Kazakhstan until 2020» *Kazakhstan 2020: the way to the future*». [Electronic resource] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300000191> (application date 02.04.2023)

Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated October 12, 2021 No. 728 on approval of the national project for the development of entrepreneurship for 2021-2025. [Electronic resource] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000728> (application date 14.03.2023)

Shore J., Tosun J. Assessing youth labour market services: Young people's perceptions and evaluations of service delivery in Germany // *Public Policy and Administration*. – No 34 (4) – 2017. – P. 1–20.

Shehu E., Nilsson B. Informal employment among youth: Evidence from 20 school-to-work transition surveys // *Work 4 Youth Publication Series*. – No. 8. – Geneva: ILO, 2014. – 89 p.

Werner E., Ulf R. Promoting youth employment in Europe: Evidence-based policy lessons [electronic resource] // *IZA Policy Paper*. Institute of Labor Economics (IZA), Bonn. – No. 119.– 2016. – URL: <http://hdl.handle.net>

Zhusupova A. Unemployment in Kazakhstan: the problem is becoming more acute [Electronic resource]//*Economist.kz*[webportal]. – 2020. – URL: <https://ekonomist.kz/zhussupova/bezrabotica-v-kazahstane-problema/>

Zholdaskyzy Z. Analysis of the causes and consequences of unemployment in Kazakhstan [Electronic resource]//*Central Asian Bureau for Analytical Reporting*.–2019.–14 p.–URL: <https://cabar.asia/ru/analiz-prichin-i-posledstvij-bezrabotitsy-v-kazahstane?pdf=22184>

<https://ivypanada.com/essays/youth-unemployment-causes/>

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

А.Е. Әбілқасымова, Б.Р. Қасқатаева, Е.А. Тұяқов, А.А. Бажи, А.Н. Умиралханов ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОРТА МЕКТЕП ПЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДЫҢ САБАҚТАСТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	7
А.Г. Аубакир, А.Д. Майматаева, С.В. Суматохин, Д.У. Сексенова БОЛАШАҚ БИОЛОГ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....	26
А.Б. Бахтыбай, Т.А. Турмамбеков АСТРОНОМИЯНЫҢ КЕЙБІР ТАҚЫРЫПТАРЫН ОҚЫТУДА ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ.....	45
А.Ш. Ермекбаева АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ДАҒДЫЛАРЫН ЖАҚСARTУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ БЕЙНЕЛЕРДІ ПАЙДАЛАНУ.....	55
С.Ж. Жанжигитов БОЛАШАҚ ЗАҢҒЕРЛЕРДІҢ КӘСІБИ ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МОДЕЛІ.....	66
Э.Б. Жаппарбергенова PVL ТЕХНОЛОГИЯСЫН ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНА ЕНГІЗУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	81
С. Жорабай, К. Мамирова, Д. Садыкова БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ САКРАЛДЫ ЖЕРЛЕР ТУРАЛЫ ТҮСІНІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	94
Г.Е. Жумағалиева, А.Р. Райымқұлова, Ә.Е. Әбуов, А. Айпенсова, Н.Б. Бахытбек БОЛАШАҚ МАМАНДАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ.....	108
Г. Жусупкалиева, Б. Қуанбаева, Г. Салтанова, А. Тумышева, М. Рахметов ФИЗИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЫҒАРУ ҮДЕРІСІНДЕ STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ.....	119
С.Ж. Ибадуллаева, Г.М. Байхожаева, С.К. Таженова, А.Ж. Берденқұлова, П.Ж. Нағашыбаева БИОЛОГ МҰҒАЛІМДІ ДАЯРЛАУДА БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК ТУРАЛЫ БІЛІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	131
А.И. Исаев, Ш.М. Алимова, Н.Д. Қошанова, Э.К. Ибрагимова, Б.З. Умиров ПӘНДІК-ТІЛДІ КІРКІТІРЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНДА СКАФФОЛДИНГ ӘДІСІН ІСКЕ АСЫРУ АРҚЫЛЫ БИОЛОГИЯ САБАҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ.....	143
Н.С.Кожамқұлова, Д.Т.Танирбергенова, Б.Б.Атабекова БІЛІМ БЕРУ МЕНЕДЖЕРЛЕРІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ.....	158
А.Н. Конкабаева, Н.Н. Конкабаева, Р.Ж. Мрзабаева XX ҒАСЫРДЫҢ 20-ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ КІТАПХАНАЛАРДЫҢ РӨЛІ.....	168
К. Құлшаш, Ж.Б. Шілдебаев ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРАУДА ІС-ӘРЕКЕТТІ ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	179
А.Ж. Мурзалинова, А.А. Жайтапова, Л.С. Альмагамбетова, Г. Дянкова, Н.Т. Уалиева АУЫЛ МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ДАМЫТУ ЭКОСИСТЕМАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІК БАСҚАРУ.....	197
Т. Мырзабеков, Г. Жетпісбаева, Ш. Алтынбеков ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКА САЛАСЫНДАҒЫ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	218
К.К. Сагадиева, С.А.Иванова, Н.В. Докучаева, Д.Б. Тілеумбетова ТЕХНИКАЛЫҚ ЖОО СТУДЕНТТЕРІНІҢ ЗЕРТТЕУ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕГІ ҒЫЛЫМИ ӘЛЕУЕТІН ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ.....	234

Р. Садыкова, Э. Джансеркеева, Қ. Құбдашева, В. Юлдашева САРАЛАП ОҚЫТУ – ОҚУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ФОРМАСЫ РЕТІНДЕ.....	247
Г.А. Сейдуллаева, Ж.Б. Жардамалиева, Г.Ж. Жалелова, К.А. Сундеткалиева СТУДЕНТТЕРДІҢ СӨЙЛЕУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ БАСЫМ БАҒЫТТАРЫ.....	260
С.Ж. Турикпенова, М.Н. Оспанбекова, А.Д. Рыскулбекова БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ АРТ-ТЕХНОЛОГИЯ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫҒА ДАЯРЛАУ.....	276
Қ.Ж. Утеева, А.К. Олжасва, Б.Б. Атабекова, К.А. Абдреймова, А.Т. Кенжебаевна ЖЕТКІНШЕКТЕР САНАСЫНДА ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДАМУЫҒА ДАЯРЛАУ.....	291

ЭКОНОМИКА

М.Х. Абдинова, А.Е. Ажарбаева КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТІҢ НЕСИЕ ТӘУЕКЕЛІН БАСҚАРУ: МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ШЕШІМДЕР («ХАЛЫҚ БАНК» АҚ МЫСАЛЫНДА).....	304
Ш.К. Абикенова, Ш.Т. Айтимова, Г.С. Сағтарова, А.Б. Бекмагамбетов, Ә.Е.Төлепов ҚАЗАҚСТАННЫҢ КӨМІР ШАХТАЛАРЫНДА БОЛҒАН ӨНДІРІСТІК ЖАРАҚАТТАНУДЫҢ СТАТИСТИКАЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРІН ТАЛДАУ.....	317
Л.Т. Ақильжанова, А.Т. Жансейтов, А.Б. Мыржықбаева, С.Б. Байбосынов ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕН ОРНЫҚТЫ ДАМУЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІН ҚАРЖЫЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ЖОСПАРЛАУ.....	330
Ж.З. Баймукашева, Г.Б. Танирбергенова, А.А. Кудайбергенова, Э.С. Балапанова, М.Н. Нургабылов ҚАЗАҚСТАНДА ӘЙЕЛ КӘСІПКЕРЛІГІН ДАМУЫ: МӘСЕЛЕЛЕР МЕН БОЛАШАҒЫ.....	347
Э.С. Балапанова, М.Д. Каримова, А.Т. Исаева, З.У. Джубалиева, Р.К. Арзикулова ЕДТЕСН ЖОБАСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН ЕСЕПТЕУ “МАРКЕТПЛЕЙСТЕРДЕГІ МИЛЛИОН”.....	365
Б. Бимбетова, Ж. Кенжин, Г. Жанибекова, Ж. Кинашева ӘЛЕУМЕТТІК КӘСІПКЕРЛІК: ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ РӨЛІ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ.....	378
Н. А. Гумар, М. Я. Имрамзиева, Г. Қ. Жанибекова, Ш.Е.Шалбаева, С.Н.Изеев ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БАНК СЕКТОРЫН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУ.....	392
Л.М. Давиденко, А.Н. Бейсембина, С.К. Кунызова, М.К. Каримбергенова, Н.М. Шеримова, А.Ж. Кунызова АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ ҚҰНЫН АРТТЫРУ АРҚЫЛЫ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ДАМУЫ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БРЕНДИНГТІ ІЛГЕРІЛЕТУ.....	404
Г. Жамбылова, Г.Даулиева, Г. Сағындықова, Ү. Юсупов, М. Есбусинова АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ КЕШЕНІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ.....	419
Н.Б. Жарқынбаева, Б. Вольф КӘСІПОРЫНДАРДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАР ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҰЙЫМДАСТЫҚ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚҚА ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ИНТЕЛЛЕКТНІҢ ӘСЕРІ.....	433
Д. Жуламанова ТАЛАНТТАРДЫ БАСҚАРУ ЖӘНЕ GIG-ЭКОНОМИКА: БИБЛИОМЕТРИЯЛЫҚ ТАЛДАУ.....	451
Кенжин Ж. Б, Кунызов Е.К, Серик Серикбаев, М.Жанат, Дюсенгазина Н. Н, Л.А. Шафеева АЙМАҚТЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫ (ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫ МЫСАЛЫ): ҚИЫНДЫҚТАР, СТРАТЕГИЯЛАР ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ.....	463
А.К. Кожаметова, А.Б. Есмұрзаева ЖАСЫЛ ЭНЕРГЕТИКАҒА КӨШУ: ҚАРЖЫЛАНДЫРУ НАРЫҒЫНА, ИНВЕСТИЦИЯЛАРҒА ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ БОЛАШАҚҚА АРНАЛҒАН САЯСАТҚА ЖАН-ЖАҚТЫ ШОЛУ.....	481
Б.Б. Мубарақова, Д.С. Уразалимова, Г.Ж. Рысмаханова, Н.С. Кафтункина, Л.З. Паримбекова, А.Ж. Мусина ҚР ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІГІН ДАМУЫ АРҚЫЛЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ ДЕҢГЕЙІН АРТТЫРУ.....	497

Н.А. Нүрсейіт

ҚОЛМА-ҚОЛ АҚШАСЫЗ АЙНАЛЫМҒА КӨШУДІҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ
МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ.....511

А. Оразғалиева, Г. Сағындықова, Г. Жанибекова, Р. Малаева, Ж. Кинашева
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІНІҢ
ШЕШІЛУ ЖОЛДАРЫ.....531

Ф.Д. Салқынбаева, Г.Ж.Таяуова, А.И.Есентурлиева, Г.Б.Бермухамедова, Ч.Дабабрата
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІГІ.....546

Уалтаева А.С., Атабаева Ф.К., Уалтаев М.Д.
1920 ЖӘНЕ 2020 ЖЫЛДАРДАҒЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЖҰМЫСТЫҢ ЖАҢА ФОРМАЛАРЫ.....560

Н.Ж.Уразбаев, Б.К.Нурмаганбетова, А.Ж.Наурызбаев, Б.Х.Айдосова, А.Б.Алибекова,
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МҰНАЙ-ГАЗ КОМПАНИЯЛАРЫНЫҢ «ЖАСЫЛ»
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНДАҒЫ ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН ҚАРЖЫЛЫҚ
БАҒАЛАУ ЖӘНЕ БОЛЖАУ.....573

Ж.А. Шанайбаева, Л.М. Сембева, А.Б. Алибекова
ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕНІ ЕСКЕРЕ ОТЫРЫП, СЫРТҚЫ МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ
ОРГАНДАРЫНЫҢ САРАПТАМАЛЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН ЖЕТІЛДІРУ.....592

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

А.Е. Абылкасымова, Б.Р. Каскатаева, Е.А. Туяков, А.А. Бажи, А.Н. Умиралханов О ПРОБЛЕМЕ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКЕ В ШКОЛЕ И ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВУЗЕ КАЗАХСТАНА.....	7
А.Г. Аубакир, А.Д. Майматаева, С.В. Суматохин, Д.У. Сексенова ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ.....	26
А.Б. Бахтыбай, Т.А. Турмамбеков ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ НОВЫХ ПОДХОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ НЕКОТОРЫХ ТЕМ АСТРОНОМИИ И АСТРОФИЗИКИ.....	45
А.Ш. Ермакбаева ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИДЕОРОЛИКОВ В КАЧЕСТВЕ ИНСТРУМЕНТА ДЛЯ УЛУЧШЕНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	55
С.Ж. Жанжигитов ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ.....	66
Э.Б. Жаппарбергенова ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИКИ ВНЕДРЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ RVL В ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ ПРОГРАММУ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК.....	81
С. Жорабай, К. Мамирова, Д. Садыкова МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОНЯТИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ О САКРАЛЬНЫХ МЕСТАХ.....	94
Г.Е. Жумагалиева, А.Р. Раимкулова, А.Е. Абуов, А. Айпеисова, Н.Б. Бахытбек ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ.....	108
Г. Жусупкалиева, Б. Куанбаева, Г. Салтанова, А. Тумышева, М. Рахметов ИСПОЛЬЗОВАНИЕ STEAM ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ РЕШЕНИЯ ФИЗИЧЕСКИХ ЗАДАЧ.....	119
С.Ж. Ибадуллаева, Г.М. Байхожаева, С.К. Таженова, А.Ж. Берденкулова, П.Ж. Нагашыбаева ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗНАНИЙ О БИОРАЗНООБРАЗИИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЯ-БИОЛОГА.....	131
А.И. Исаев, Ш.М. Алимова, Н.Д. Кошанова, Э.К. Ибрагимова, Б.З. Умиров ОРГАНИЗАЦИЯ УРОКА БИОЛОГИИ ЧЕРЕЗ РЕАЛИЗАЦИЮ МЕТОДОВ СКАФФОЛДИНГА В ТЕХНОЛОГИИ ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВОГО ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ.....	143
Н.С. Кожамкулова, Д.Т. Танирбергенова, Б.Б. Атабекова МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ.....	158
А.Н. Конкабаева, Н.Н. Конкабаева, Р.Ж. Мрзабаева РОЛЬ БИБЛИОТЕК В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ КАЗАХСТАНА В 20-Е ГОДЫ XX ВЕКА.....	168
К. Кулшаш, Ж.Б. Чилдибаев МЕТОДИКА ИССЛЕДОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПОВЫШЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ СТАРШЕ КЛАССНИКОВ.....	179
А.Ж. Мурзалинова, А.А. Жайтапова, Л.С. Альмагамбетова, Г. Дянкова, Н.Т. Уалиева УПРАВЛЕНИЕ ДЛЯ СОТРУДНИЧЕСТВА И ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ЭКОСИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ.....	197
Т. Мырзабеков, Г. Жетписбаева, Ш. Алтынбеков МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В ОБЛАСТИ МАТЕМАТИКИ.....	218
К.К. Сагадиева, С.А. Иванова, Н.В. Докучаева, Д.Б. Тлеумбетова РАЗВИТИЕ НАУЧНОГО ПОТЕНЦИАЛА И ИННОВАЦИОННОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА В ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	234

Р. Садыкова, Э. Джансеркеева, К. Кубдашева, В. Юлдашева
ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА247

Г.А. Сейдуллаева, Ж.Б. Жардамалиева, Г.Ж. Жалелова, К.А. Сундеткалиева
ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СТУДЕНТОВ260

С.Ж. Турикпенова, М.Н. Оспанбекова, А.Д. Рыскулбекова
ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ
СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ АРТ-ТЕХНОЛОГИИ276

К.Ж. Утеева, А.К. Олжаева, Б.Б. Атабекова, К.А. Абдреймова, А.Т. Кенжебаева
ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ЦЕННОСТЕЙ В СОЗНАНИИ ПОДРОСТКОВ291

ЭКОНОМИКА

М.Х. Абдинова, А.Е. Ажарбаева

УПРАВЛЕНИЕ КРЕДИТНЫМ РИСКОМ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА: ПРОБЛЕМЫ
И РЕШЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ АО «НАРОДНЫЙ БАНК»).....304

Ш.К. Абикинова, Ш.Т. Айтимова, Г.С. Сагтарова, А.Б. Бекмагамбетов, Ә.Е. Төлепов
АНАЛИЗ СТАТИСТИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ТРАВМАТИЗМА,
ПРОИЗОШЕДШИХ НА УГОЛЬНЫХ ШАХТАХ КАЗАХСТАНА.....317

Л.Т. Ақылжанова, А.Т. Жансейтов, А.Б. Мыржықбаева, С.Б. Байбосынов
ФИНАНСОВОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ОБЕСПЕЧИВАЮЩЕЕ
СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ.....330

**Ж.З. Баймукашева, Г.Б. Танирбергенова, А.А. Кудайбергенова, Э.С. Балапанова,
М.Н. Нургабылов**
РАЗВИТИЕ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В КАЗАХСТАНЕ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....347

Э.С. Балапанова, М.Д. Каримова, А.Т. Исаева, З.У. Джубалиева, Р.К. Арзикулова
РАСЧЕТ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЕКТА EDTECH “МИЛЛИОН НА
МАРКЕТПЛЕЙСАХ”.....365

Б. Бимбетова, Ж. Кенжин, Г. Жанибекова, Ж. Кинашева
СОЦИАЛЬНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: РОЛЬ И ВОЗМОЖНОСТИ В
СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ.....378

Н. А. Гумар, М. Я. Имрамзиева, Г. К. Жанибекова, Ш.Е.Шалбаева, С.Н.Изеев
ТРАНСФОРМАЦИЯ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ
ЭКОНОМИКИКАЗАХСТАНА.....392

**Л.М. Давиденко, А.Н. Бейсембина, С.К. Кунызова, М.К. Каримбергенова,
Н.М. Шеримова, А.Ж. Кунызова**
РАЗРАБОТКА ТЕХНОЛОГИИ И ПРОДВИЖЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО БРЕНДИНГА
ПУТЕМ НАРАЩИВАНИЯ СТОИМОСТИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА.....404

Г. Жамбылова, Г. Даулиева, Г. Сагиндыкова, У. Юсупов, М. Есбусинова
СПЕЦИФИКА МОДЕРНИЗАЦИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА.....419

Н.Б. Жаркинбаева, Б. Вольф
ВЛИЯНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ОРГАНИЗАЦИОННОЕ ПОВЕДЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ.....433

Д. Жуламанова
УПРАВЛЕНИЕ ТАЛАНТАМИ И GIG-ЭКОНОМИКА: БИБЛИОМЕТРИЧЕСКИЙ
АНАЛИЗ.....451

**Ж. Б.Кенжин, Е.К.Кунызов, С.Серикбаев, М.Жанат, Н. Н.Дюсенгазина,
Л.А. Шафеева**
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В РЕГИОНЕ (НА ПРИМЕРЕ
ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ): ВЫЗОВЫ, СТРАТЕГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....463

А.К. Кожаметова, А.Б. Есмурзаева ПЕРЕХОД К ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГИИ: ВСЕСТОРОННИЙ ОБЗОР РЫНКА ФИНАНСИРОВАНИЯ, ИНВЕСТИЦИЙ И ПОЛИТИКИ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО БУДУЩЕГО.....	481
Б.Б. Мубаракова, Д.С. Уразалимова, Г.Ж. Рысмаханова, Н.С. Кафгункина, Л.З. Паримбекова, А.Ж. Мусина ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА РК.....	497
Н.А. Нурсейт ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ПЕРЕХОДА НА БЕЗНАЛИЧНЫЙ ОБОРОТ.....	511
А. Оразгалиева, Г. Сагиндыкова, Г. Жанибекова, Р. Малаева, Ж. Кинашева ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ БЕЗРАБОТИЦЫ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ В КАЗАХСТАНЕ....	531
Ф.Д. Салкынбаева, Г.Ж.Таяуова, А.И.Есентурлиева, Г.Б.Бермухамедова, Ч.Дабабрата ОСОБЕННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ МОЛОДЕЖНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В КАЗАХСТАНЕ.....	546
Уалтаева А.С., Атабаева Ф.К., Уалтаев М.Д. НОВЫЕ ФОРМЫ ЗАНЯТОСТИ В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ В 1920 -Е И 2020-Е ГОДЫ.....	560
Н.Ж.Уразбаев, Б.К.Нурмаганбетова, А.Ж.Наурызбаев, Б.Х.Айдосова, А.Б.Алибекова, ФИНАНСОВАЯ ОЦЕНКА И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИЙ В «ЗЕЛЕННЫЕ» ТЕХНОЛОГИИ ДЛЯ НЕФТЕГАЗОВЫХ КОМПАНИЙ В КАЗАХСТАНЕ.....	573
Ж.А. Шанайбаева, Л.М. Сембева, А.Б. Алибекова СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЭКСПЕРТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНЕШНЕГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА С УЧЕТОМ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА.....	592

CONTENTS

PEDAGOGYR

A.E. Abylkassymova, B.R. Kaskataeva, Y.A. Tuyakov, A.A. Bazhi, A.N. Umiralkhanov ON THE PROBLEM OF CONTINUITY OF TEACHING MATHEMATICS IN SCHOOL AND PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF KAZAKHSTAN.....	7
A.G. Aubakir, A.D. Maimataeva, S.V. Sumatokhin, D.U. Seksenova FORMATION OF DIGITAL COMPETENCIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS.....	26
A.Бахтыбай, Т.А. Турмамбеков EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF NEW APPROACHES IN TEACHING SOME TOPICS OF ASTRONOMY AND ASTROPHYSICS.....	45
A.Sh. Yermekbayeva USING VIDEOS AS A TOOL TO ENHANCE STUDENTS' COMMUNICATION SKILLS DURING ENGLISH LESSONS.....	55
S.Zh. Zhanzhigitov PEDAGOGICAL MODEL OF PROFESSIONAL TERMINOLOGICAL LITERACY DEVELOPMENT OF FUTURE LAWYERS.....	66
E.B. Zhapparbergenova INTRODUCTION OF PBL TECHNOLOGY INTO THE EDUCATIONAL PROGRAM OF NATURAL SCIENCE.....	81
S. Zhorabay, K. Mamirova, D. Sadykova METHODOLOGICAL BASIS FOR FORMING STUDENTS' CONCEPT OF SACRED PLACES.....	94
G.E. Zhumagalieva, A.R. Raimkulova, A.E. Abuov, A. Aipeissova, N.B. Bakhytбек TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF CREATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS.....	108
G. Zhusupkalieva, B. Kuanbayeva, G. Saltanova, A. Tumysheva, M. Rakhmetov THE USE OF STEAM TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF SOLVING PHYSICAL PROBLEMS.....	119
S.Zh. Ibadullayeva, G.M. Baykhozhaeva, S.K. Tazhenova, A.Zh. Berdenkulova, P.Zh. Nagashybayeva WAYS OF FORMATION OF KNOWLEDGE ABOUT BIODIVERSITY IN THE PREPARATION OF A TEACHER-BIOLOGIST.....	131
G.I. Isaev, SH.M. Alimova, N.D. Kozhanova, E.K. Ibragimova, B.Z. Umirov ORGANIZATION OF THE BIOLOGY LESSON THROUGH THE IMPLEMENTATION OF SCAFFOLDING METHODS IN THE TECHNOLOGY OF SUBJECT-LANGUAGE INTEGRATED LEARNING.....	143
N.S.Kozhamkulova, D.T. Tanirbergenova, B.B.Atabekova TRAINING METHODS OF EDUCATIONAL MANAGERS.....	158
A.N. Konkabayeva, N.N. Konkabayeva, R.Zh. Murzabayeva THE ROLE OF LIBRARIES IN THE FIELD OF EDUCATION IN KAZAKHSTAN IN THE 20S OF THE 20TH CENTURY.....	168
K. Kulshash, J.B. Childibayev METHODOLOGY OF ACTION RESEARCH IN IMPROVING THE ENVIRONMENTAL FUNCTIONAL LITERACY OF HIGH SCHOOL STUDENTS.....	179
A.Zh. Murzalinova, A.A. Zhaitapova, L.S. Almagambetova, G. Dyankova, N.T. Ualiyeva MANAGEMENT FOR COOPERATION AND INTERACTION IN THE ECOSYSTEM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF RURAL SCHOOL TEACHERS.....	197
T. Myrzabekov, G. Zhetpisbayeva, Sh. Altynbekov METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF RESEARCH SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE FIELD OF MATHEMATICS.....	218

K.K. Sagadieva, S.A. Ivanova, N.V. Dokuchaeva, D.B. Tleumbetova DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC POTENTIAL AND INNOVATIVE THINKING OF TECHNICAL UNIVERSITY STUDENTS IN RESEARCH ACTIVITIES.....	234
R. Sadykova, E. Janserkeyeva, K. Kubdasheva, V. Yuldasheva DIFFERENTIATED TEACHING IS A FORM OF ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS.....	247
G. Seidullayeva, Zh. Zhardamaliyeva, G. Zhalelova, K. Sundetkaliyeva PRIORITY DIRECTIONS FOR FORMING SPEECH COMPETENCE OF STUDENTS.....	260
S.Zh. Turikpenova, M.N. Ospanbekova, A.D. Ryskulbekova TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS BASED ON ART-TECHNOLOGY.....	276
K. Uteeva, A. Olshaeva, B. Atabekova, K. Abreimova, A. Kenzhebaeva THE IMPORTANCE OF THE FORMATION OF VALUES IN THE MINDS OF ADOLESCENTS.....	291

EKONOMICS

M.Kh. Abdinova, A.E. Azharbayeva CREDIT RISK MANAGEMENT OF A COMMERCIAL BANK: PROBLEMS AND SOLUTIONS (ON THE EXAMPLE OF JSC “HALYK BANK”).....	304
Sh. Abikenova, Sh. Aitimova, G. Sattarova, A. Bekmagambetov, A. Tolepov ANALYSIS OF STATISTICAL INDICATORS OF OCCUPATIONAL INJURIES THAT OCCURRED AT COAL MINES OF KAZAKHSTAN.....	317
L.T. Akilzhanova, A.T. Zhanseitov, A.B. Myrzhymbayeva, S.B. Baibossynov FINANCIAL STATE PLANNING FOR STABILITY OF THE NATIONAL ECONOMY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	330
Zh. Baimukasheva, G. Tanirbergenova, A.A. Kudaibergenova, E. Balapanova, M. Nurgabylov DEVELOPMENT OF WOMEN’S ENTREPRENEURSHIP IN KAZAKHSTAN: PROBLEMS AND PROSPECTS.....	347
E.S. Balapanova, M.D. Karimova, A.T. Issaeva, Z.U. Dzhubaliev, R.K. Arzikulova CALCULATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE EDTECH PROJECT “MILLION ON MARKETPLACES”.....	365
B. Bimbetova, Zh. Kenzhin, G. Zhanibekova, Zh. Kinasheva, A. Ospanova SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: THE ROLE AND OPPORTUNITIES IN MODERN SOCIETY.....	378
N. Gumar, M. Imramziyeva, G. Zhanibekova, Sh. Shalbaeva, S. Izeev TRANSFORMATION OF THE BANKING SECTOR IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY OF KAZAKHSTAN.....	392
L.M. Davidenko, A.N. Beisembina, S.K. Kunyazova, M.K. Karimbergenova, N.M. Sherimova, A.Zh. Kuniyazova DEVELOPING TECHNOLOGY AND PROMOTING ECO-BRANDING BY INCREASING THE VALUE OF HUMAN CAPITAL.....	404
G. Zhambylova, G. Daulieva, G.Sagindykova, U. Yussupov, M.Yesbussinova SPECIFICS OF MODERNIZATION OF THE AGRICULTURAL COMPLEX.....	419
N.B. Zharkinbayeva, B. Wolfs THE IMPACT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON ORGANIZATIONAL BEHAVIOR IN TERMS OF INNOVATIVE CHANGES IN ENTERPRISES.....	433
D. Zhulamanova, 2023 TALENT MANAGEMENT AND GIG ECONOMY: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS.....	451
Zh.B. Kenzhin, Y. Kunyazov, S.Serikbayev, M. Zhanat, N. Dyussengazina, L. Shafeyeva ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE REGION (BY THE EXAMPLE OF PAVLODAR REGION): CHALLENGES, STRATEGIES AND PROSPECTS.....	463

A.K.Kozhakhmetova, A.B.Yesmurzayeva THE TRANSITION TO GREEN ENERGY: A COMPREHENSIVE MARKET REVIEW OF FINANCING, INVESTMENT, AND POLICY FOR A SUSTAINABLE FUTURE.....	481
B.B. Mubarakova, D.S. Urazalimova, G.Zh. Rysmakhanova, N.S. Kaftunkina , L.Z. Parimbekova, A. Mussina INCREASING THE LEVEL OF EMPLOYMENT THROUGH THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN4.....	97
N.A. Nurseit ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SWITCHING TO A CASHLESS TURNOVER.....	511
A. Orazgaliyeva, G. Sagindykova, G. Zhanibekova, R. Malayeva, ZH. Kinasheva WAYS TO SOLVE THE PROBLEM OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN KAZAKHSTAN.....	531
F. D. Salkynbayeva, G. Zh. Tayauova, A. I. Yesturliyeva, G. B.Bermukhamedova, Ch.Dababrata PECULIARITIES OF FORMATION OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN KAZAKHSTAN.....	546
A.S. Ualtayeva, F.K. Atabayeva, M.D. Ualtayev NEW FORMS OF EMPLOYMENT IN THE CONTEXT OF ECONOMIC TRANSFORMATION IN THE 1920S AND 2020S.....	560
N.Urazbayev, B.Nurmaganbetova, A.Nauryzbaev, B.Aidosova, A.Alibekova FINANCIAL EVALUATION AND PREDICTION OF THE EFFICIENCY OF INVESTMENTS IN “GREEN” TECHNOLOGIES FOR OIL AND GAS COMPANIES IN KAZAKHSTAN.....	573
Zh. Shanaibayeva, L. Sembiyeva, A. Alibekova IMPROVING THE EXPERT AND ANALYTICAL ACTIVITIES OF EXTERNAL STATE AUDIT BODIES TAKING INTO.....	592

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Подписано в печать 30.08.2023.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

38,5 п.л. Тираж 300. Заказ 4.

РОО «Национальная академия наук РК»
050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19